

Ironija nije isto što i tropi (sinegdoha, metonimija, metafora), prvo jer, s jedne strane, može da se nalazi bez slike (na primer, često biva formalno tvrdjenje umesto poricanja: »da, svakako!«,), s druge, ne isključuje trope, može biti antonomazija (novi Regul, Puškin: *Evgenije Onjegin*, VI, 5), metafora, a naročito alegorija; drugo, u ironiji X, traženo — nema objektivne oznake značenja, kao u tropima, jer značenje u tom smislu daje govornik pre izražavanjem u formi ironije, nego izražavanjem osećaja koji prati to značenje. Na taj način ironija, za razliku od tropa, nije sredstvo spoznaje osobina pojava.

Elpovela, izgovor, kao izlika da se od nečega ukloni; lukavo pretvaranje kada se čovek pravi naivko, da ne zna ono što zna.

U tom smislu je i Sokratova ironija, čiji se dijalektički postupak sastojao u tome što je on počinjao raspravljanje pitanja stupajući sam na tačku neznanja na kojoj je stajao sabesednik. Grčki retoričari ograničili su značenje termina, prilagodivši ga u tom slučaju prividne spoznaje, da se nešto označava svojom suprotnošću.

Kao uvek i ovde poricanje pretpostavlja potvrđivanje, motiv za takvo shvatanje sastoji se u očekivanju da nešto mora biti baš takvo, očekivanju koje silom inercije misli očuvava svoj izgled i tada kada protuslovlje stvarnosti odjednom podriva njegove osnove.

Zato što je Eumej primio i ugostio Odiseja, kojeg nije poznao, zaključuje se da će on i ispratiti gosta mirno i time steći dobar glas i čistu savest; ali gost mu predlaže oplkadu: ako se Odisej vrati, daćeš mi odeću i poslati me u domovinu; ako se ne vrati, bacićeš me s litice da se drugi ne bi usudili da lažu.

Pri smirenom stanju duha, ili kad bi gostoprimitstvo koje je pružio bilo manje, Eumej bi na to mogao odgovoriti jednostavnim odbijanjem: niukom slučaju te među ubiti, da ne steknem loš glas; ali, pod uticajem spomenutog očekivanja, on odgovara ironijom:

»Lepa bi glasa, goste, med ljudima bila vrlina
moja i sada i posle, kad najpre u kolibu svoju
tebe uvedoh i uz to ugostih, pa potom
da te pogubim ja i dragoga lišim života:
baš bih se radosno onda pomolio Divu Kronidu!«

Od Antinoja, kao gosta u domu Telemaha, mlađeg po godinama, očekuje se delikatnost i očinska briga za domaćinski probitak, na primer da domaćinstvo dobro uzalut ne propada; ali on, gost nezvan i nemio, sam bezočan čankoliz, grdi Eumejevog slugu jer je uz saglasnost domaćina dozvolio skitnici da u kući prosi milostinju².

To izaziva Telemaha:

»Ti se, Antinoju, staraš za mene k'o otac za sina,
kad silovitom rečju naređuješ da se tudinac
goni iz kuće ove, al' bog mu ne dao toga!«³

Ironija sjedinjena s otrovnim podsmehom — *σαδικασμός* (*σαδίκας*, mučim telo, *σάξξ*).⁴

Smrt — brak: nosio je tu misao⁵.

Kao način dokazivanja i ubeđivanja, ironija je dovođenje datog u slici do apsurdna da bi se jasnije istakla istinitost ili neophodnost značenja.

U nastavku pouke mladima, ironička slika izazvana životnim iskustvom pokazuje (kako misle ne baš istinito) da je »u šumi više krivog nego pravog«, da je supružansko saglasje, kao uopšte vrlina, retko: »posle ovoga stari svat je zapovedio mladencima da se tri puta poklone pred očevim nogama, a kad su se poklonili treći put i ostali da leže otac je izgovorio:

»Slušaj, zete! Ženu svoju tuci i ujutro i uveče, i ustajući i ležajući, i kad je kriva i kad nije, svađaj se s njom bez prestanka. Ne daj joj da se oblači, ne sedi kod kuće, lutaj po krčmama, obilazi tuđe žene; pa češ sa ženom zajedno, i s decom, dospeti do prosjačkog štapa. A ti, kčeni, mužu mišta me praštaj, nemoj ga poštovati, ako bude lud i ode u polje da radi, ti idi u krčmu i propij i poslednje što imaš; pij, skitaj, a on neka gladauje; oko peći nikad se nemoj baviti: neka se na peći paučina uhvati. To vam je najvažnije. Vi više niste deca, imate svoj razum, a ovo što vam kazujem je samo da znate kako da živite.«⁶

»Evo, juče su bili trezni? Umesto poklada Uskrs slave...«⁷

»Nije se obradovala Ivga! I plače, li smeje se, i pada gubernatoru pred noge, i hvata ga za ruke i ljubi ih.«⁸

Up. Br. iz kuće pepeo me iznosi. »Svekar daje mevesti ovakvo ironično i dvosmisleno uputstvo: »kćeri, sređujući kuću, nered (smeće, pepeo) kroz prozor ne izbacuj (i ne iznosi) domaće razmirice, ne spletkari), ja ću dočekati sv. Petra i sređivši kuću sam ću nered izneti.«

I obična negacija u usklikima pojačava potvrdno značenje: »A Vasil nije lukav! Cepa kladu, udani sekirom jednom, dva-put, pa baci pogled na vrata pojate. A on, upravo tako, tamo je Hvekla provinila«⁹ ... »Evo ti blago!«¹⁰

Izašla jedna: nije vam privlačna! Neko bi pomislio da je bog zna šta; izašla druga: i ona vam se dopala... Fedka... Tuđe — slađe.

Igru je poveo Ilaš sa Kalinom, a momci svaki sebi po devojku pa za Ilašem, tako se i razleteše. A sekirice ne sevaju! Čak i očima smeta, taklo blešte na suncu. A devojke uopšte misu

raspusne! Čak ni blizu toliko kolikio mame, koje sa strane gledajući mršte noseve i pomišljaju kako će kod kuće kćeri išopati, a možda još i putem, na povratku iz porte...«¹¹

»A konji vam ne ržu! Čak je nekakio strašno i slušati, ali nije se moglo ni čuti, jer momci uopšte ne pucaju iz pištolja! Jedni u kući kroz prozore, a mi odavde iz dvorišta... tako gruvamo da sve planine odjekuju! A muzika u kući ne tuguje, sve žmarci idu po telu...«¹²

Na pitanje: da li će stvarno biti? da je se potvrdan odgovor, ali pod nemogućim uslovima:

Ako, brate, u gostima budeš? i dr.

»Ovako ti mogu duovati;
Da sazidam kulu od kamena,
Da te bacim u kamenu kulu.
Pak da ključe u more zabacim;
Kada ključ iz mora izađu,
Onda ćeš se greha oprostiti.«¹³

Dvanaest vladika i trista monaha pristaju da caru za darove oprostite greh (tukao je svoje roditelje). Tada car s trista dijaka:

»Djeca muče, ništa ne govore,
No besjedi samouče dače,
Ne govori caru po heteru,
Već govori bogu po zakonu:
Kruno maša, care Konstantine!
Lako ćemo tebe duovati:
Ti načini lučevu ćeliju,
Namaži je lojem i katranom,
Zatvori se, care, u ćeliju,
Zapali je sa četiri strane,
Neka gori svečer'dosvijeta,
Ak' ostaneš, care, u ćeliji,
Onda si se gnija ostajao.«¹⁴

Uparediti: Tanhojzer se ispoveda papi:

»Čitavu godinu sam bio
Kod Venere, jedne žene,
A sad bih se ispovedio i patio
Pogledati boga da bih se usudio.
Papa drži beo štap,
Od grane, tanani:
»Ako prolista ovaj štap,
Gresi su ti oprošteni.«¹⁵

Onjegin je dobio vest da mu je stric pao u postelju i da je na samrti i rad bi bio da se s njim oprostio:

»Na ovu vest, u selo pravce,
Poštanskim spregom stirmoglavce
Na sastanak naš junak krete
Uz put je zevo...«¹⁶

»Tud sam ja višem svetu tvome
I domaći krug draži mi je
Gde mogu...« Ponovo *ekloga*,¹⁷

Razvrat... proslavio se ljubavnim umećem.

»Al' zabava pristaje ova
Majmunskom soju ljudi slavni
Iz dedovskih vremena davnih.«¹⁸

I diže se sa licem važnim
Trike kupletom mučen davno
Tišina... Skup bez reči sedi...
Sa sviju strana pljesak« i dr.

I pesnik skroman, velik mada
Njoj mazdravlja pred celim svetom.¹⁹
Još ne znate, Nemci plemeniti,
Vernog učitelja obavezu,
On se za vas mora zauzeti
I pokazati vam morala stazu.
Sebi ćemo potpuno slobodu dati
Da bi mogli ubijati.

: : : : :

To nam je pravo i uputstvo;
Cilj opravdava sredstvo.

: : : : :

Jezuite neka prati prokletstvo,
Takvo je naše ustrojstvo.²⁰

: : : : :

Od učitelja sam uvek podalje bio,
Za mene bi popuštanje bilo sramota.
Sve sam sam od sebe naučio,
Da je drugačije, bila bi grehota.²¹

Ironija je figura. Ona može potpuno bez tropa: »Dobro!«, »dabome!«, »aha!«; može sadržati trope: »ona kod vas, kao crni hleb pod bankom, u plesni cveta«.

Zbog velikog rastojanja između predstave i značenja ironiji je formalna suprotnost (negiranje onoga što se tvrdi ili zamena izlaganog njegovom stvarnom suprotnošću, na primer *dobar umesto zao*) alegorija. Naime, ironija u sebi može sadržati druge trope, na primer ironičku antonomaziju, aluziju:

A istakao se i u boju;
Zanesen zbiljski u svom stroju
Sa konja on se, pijan, smelo
U blato svalio debelo
I tako postao plen Francuza.
Dragocen jemac njine vlasti!
Taj novi Regul i bog časti
Rado bi opet dopao uza
Da usred Veri restorana
Tri boce suši svakog dana.²²

U pravom smislu reči metaforična je ona ironija u kojoj se predstava uzima iz misli koje nemaju vidljive veze s označavanjem.

Udar oružjem — pozdrav, želja, neočekivani dar, poklon: tri razbojnika hoće da razmene konja s Milošem, a kad on na to ne pristaje prete da će ga oteti silom:

Al' govori Miloš Voinović:
»Sila otme zemlje i gradove,
Kamo l' mene konja otet' neće!
Volim dati konja po razmjenu
Jer ne mogu pješke putovati.
... Oni misle, bakračliju skida,
Al' on skida zlatna šestoperca
Te udari čakovicu Vuka.
Koliko ga lako udario,
Tri puta se Vuče premetnuo.
Veli njemu Miloš Voinović:
»Toliki ti rodili grozdovi
U pitomoj tvojoj čakovici!«²³
Udri brata po bedri lijevoj;
Koliko ga lahko udario,
Na bedri mu sablju presiječe
I pod sabljom od čohu čakšire.²⁴

Može se pri tome misliti i na želju kad se udara žaračem po badnjaku da bi skakale iskre i govori se: »Ovoliko goveda, ovoliko konja i dr.«

Vilknu Miloš iz grla bijela:
»Eto tebe, od šta se ne nadaš«
Pa on pusti zлата šestoperca;
Koliko ga lahko udario,
Iz bojna ga sedla izbacio.²⁵
Pa se staše darivati darom,
A njinijem darom nemilijem:
Iz pušaka crnijeh krušaka.²⁶

Slučaj kad se ironičnost ispoljava samo za slušaoca (samozavaravanje, ludilo) Zima²⁷ 53—4. (Ovo je u slučaju kada se poriče da bi se potvrdilo.)

Mimezis, Zima 54. — Nije došao — dakako! Došao! *Χαλενταρός* prividno blagonaklona ironija, Zima 58. i dr. vrste ironije.

Na bednom kozaku tesna dolamica
Vide mu se i pete i prsti,
Gde kroči, trag bosa noge ostaje.
Na bednom kozaku i šubara opšivena:
Na vrhu joj rupa,
Svilom opšivena, burnim vetrom postavljena,
A oboda na njoj odavno nema.²⁸

(Negiranje):

Ne plači, majko, ne tuguji!
Neću ga jako iseći,
Neću ga jako prostreliti:
Glavicu na četiri dela,
A srdašce na šesti,
A nožice na parčice,
Belo telo samleću kao mak sitno!
Ne plači, majko, ne tuguji!
Jer sinak ti je već sahranjen,
Kuća mu je već sagrađena,
Kuća bez vrata i prozora...²⁹

Bitka — gozba; svadba (o nekim simbolima 14—6) doručak:

Mi smo vama sigurali ručak:
Iz pušakah crnijeh krušakah,
Od noževah crvenoga vina.³⁰

Pokazalo se da je Turčin, od kojeg je Marko hteo da kupi sablju svog oca Vukašina, Vukašinov ubica. Marko ubije Turčina i njegovo telo baci u reku, uzima i sablju i svoj novac. Na pitanje kud se deo taj Turčin Marko odgovara:

»Prođite se, Turci janičari,
Uze Ture groše i dukate
Pak otide morem trgovati.«
Sami Turci među sobom zборе:
»Teško Turkom trgujući s Markom.«³¹

Smrt — brak.

Ne reci konju da sam se utopio,
Reci konju da sam se oženio,
Jarani su moji strma obalica,
A nevesta ledena vodica.³²

Brat bi udao sestru koju mnogi prose. Ona odlazi da se udavi:

Kad je došla moru na obalu
Osvrte se na četiri strane,
Suze roni, potijoo govori:
»Oj bregovi, moji deverovi!
Obalice, moje jetrvice,
Krekušice, moje zaovice!«³³

Ubijenom Turčinu koji se ovim pohvalio:

»Bez djevojke san boravit neću,«
»Hoćeš, Mujo, lijepu djevojku?
Eto tebe lijepe djevojke,
A djevojke zelene travice!«³⁴

— Nosio je tu misao.³⁵

Nanočito vrsta stilističke ironije nastaje pri spoznaji (samog govornika, ili tek slušaoca) suprotnosti između visokog stila jezičke obloge i trivijalnosti i niskosti misli. Ako jezička forma takve ironije sačuva uočljive tragove dela ili vrste dela, iz kojeg je uzeta, dobija se parodija, bez obzira da li se parodira samo delo, ili je pak parodija sredstvo prikazivanja u komičnoj formi lica i događaja koji nemaju veze sa spomenutim delom.

Uparediti početak pesme o buri na Crnom moru i Alekseja Popovića:

Na Crnom moru, na belom kamenu
Sivi soko tužno cvili i proklinje,
Tužan je, Crno more pažljivo gleda,
Na Crnom moru nesreća se rađa...
A dole, olujni vetar duva,
I na Crnom moru talas se diže i
Na tri dela se lomi s kozacima lađa.³⁶...

Mogla bi da odgovara pesma o razbijanju turskog broda na kojem su bili kozaci — zarobljenici. Odavde:

Na sinjem moru, na zapečku sudbe
Tamo gde je kusi pas otpatke jeo.
Gde se u šafolju talas uzburkao,
Kusom psu su do guzice rep otkinuli.
A ja sam se strašno uplašio,
Od tamnih gajeva, gustih šuma, divljih stepa
I za noć sam se u kutak skrio.
Kroz dimnjak gledam,
A tom tači sitni u kajmak tonu,
A ja lih jako želim.³⁸

(Verovatno: po dva po tri u ruke uzimam, u usta ih trpam.)³⁹

Crkvenoslovenski jezik: »... Teško meni, pane sotniče! — kaže Pistrjak. Prošle sedmice sam se natezao s mladim ženama po krčmama ovdašnje Palestine⁴⁰, i sinoć sam bio nemoćan kao klada i nem kao morská riba i dr.«⁴¹

Sarkazam — jednak ili gorak podsmeh, kad se onaj kome se podsmeva, ili zajedno s njim i onaj koji se podsmeva, nalaze u položaju koji najmanje odgovara smehu.

Krivicom Ivana Crnojevića i sticajem mnogih okolnosti, svadba njegovog sina Maksima, koja je mogla biti njegov ponos, pretvorila se u pogibiju za mnoge, u nesreću i sramotu za njega i njegovog sina.

On na bojištu traži svog sina i nalazi rodaka, čoveka koji je hteo svojim razumnim savetom da spreči nesreću.

Zalud ga Ivan nahodio:
U krvi ga poznat ne mogaše,
Mimo njega junak prolazaše;
A vidje ga Jovan kapetane
Te ujaku Ivu progovara:
»Moj ujače, Crnojević Ivo!
Čim si mi se tako ponesao:
Ili snahom ili svatovima,
Ili gospodskim darom prijateljskim,
Te ne pitaš nesretna sestra, ču
Jesu li mu rane dosadile?«
Vide Ivan pa suze prosiplje,
Iz krvi ga malo ispravio:
Jesu li tvoje rane za vidanje?«
»Moj sestriću, Jovan kapetane!
— Pusti me se, moj ujače Ivo!

Kamo oči? njima ne gledao
Ovakve se rane ne vidaju.⁴²

Smešno. — Već ranije, govoreći o sarkazmu, morale su biti upotrebljene reči »podsmeh« i »smejanje«. To ukazuje na srodstvo ironije i smešnog, koje se, uostalom, ne proteže do istovetnosti. To srodstvo omogućuje da se iz smešnog u najširem smislu, što jest onoga što izaziva smeh, izdvoji estetički smešno, koje ulazi u oblast umetnosti i podleže razmatranju u njenoj teoriji.

Estetski smešno je ono u kojem se smeh izaziva opštepoznatim povezivanjem misli, izazvanih u onome koji se smeje, postupcima, rečima, delovanjem drugog ili samog autora, koji u tom slučaju na sebe gleda kao na strano lice. Estetički smešno je jedan od dokaza da je kretanje misli prostorno kretanje.

Slično svim tropima i svakom shvatanju, smešno je proces, to jest sastoji se iz smene mislenih činova: slično ironiji, smešno je radnja neosnovanog očekivanja, opštepoznatog sukobljavanja potvrdnog i određenog i suprotno.

Ali u ironiji onaj koji govori nijednog trenutka nije u zabludi u pogledu značenja slike, to jest onoga što govori (ili u ironiji pokreta — značenja gesta, u likovnoj ironiji — figure); slušalac (ili gledalac) u tome deli njegovo raspoloženje.

U smešnom onaj koji govori (u metonskom smislu reči) u zabludi je u pogledu značenja slike: slušalac u prvom trenutku deli njegovo raspoloženje, ali zatim brzo, neočekivano za samog sebe, ispravlja svoju zabludu, a to u njemu izaziva fiziološko ispoljavanje smeha. Brzina smene očekivanog, više ili manje suprotnog, jeste obavezan uslov smeha. Zato smešno u ponavljanju prestaje da bude smešno.

Zbog te prolaznosti smešnog dolazi, što je pri naučnoj analizi naročito očito, da analiziramo mrtvi preparat.

Mefistofeles govori to o logici, hemiji, a zatim o nauci uopšte:

Ko htede poznat i opisat nešto živo,
iz njega prvo duh je isterivo,
tad delove njegove drži ruka ...
al', na žalost! nedostaje još veza duha.⁴³

Ovde je razlika s Mefistofelesovim gledištem samo u tome što i bez naše želje, uprkos njoj, život iščezava sam po sebi.

BELESKE:

Ukazivanja na izvore navoda su manjkava, jer su tako data u izlaganju A. Potebnje, a prevodioci nisu bili u mogućnosti sve navode da provere u izvornicima i u beleške unesu potpune podatke, zbog kratkog roka koji su za ovaj rad imali, a i zbog nemogućnosti da u Biblioteci MS, koja zbog rekonstrukcije već godinama ne radi s čitaocima, dođu do knjiga objavljenih pre 1891, koje je za pripremu svojih predavanja koristio profesor Potebnja. Ukazivanja na izvore data su onako kako su navedena u izvorniku.

* A. A. Potebnja: iz zapisok po teoriji slovesnosti; Harkov 1905.

¹ Homer, *ODISEJA*, prev. Miloš N. Đurić, Prosveta, Beograd 1968 str. 209, stih 402.

² Videti: Isto, str. 255, stih 375—379.

³ Isto, str. 255, stih 397—399.

⁴ Videti: Isto, str. 250, stih 195, i str. 252, stih 290.

⁵ Za pomoć u prevodenju ove rečenice, koja je u izvorniku data na ukrajinskom jeziku, odlomaka iz romana *MARUSIJA* ukrajinskog pisca Kvitke, kao i stihova navedenih u izvorniku na ukrajinskom jeziku (u napomenama uz njih se upućuje na ovu napomenu), prevodioci duguju zahvalnot Ivanu Terljuku, te mu se ovim putem i zahvaljuju.

⁶ Kvitka, *MARUSIJA* (videti nap. 5).

⁷ Kv. I, 244 (videti nap. 5).

⁸ II, 252 (videti nap. 5).

⁹ i ¹⁰ Kv. II, 160 (Kuliš), ib. 162 (videti nap. 5).

¹¹ Ib. (videti nap. 5).

¹² Ib. (videti nap. 5).

¹³ Kar. II, 74 (u izvorniku tekst naveden na srpskohrvatskom jeziku).

¹⁴ Kar. II, 91—2 (u izvorniku tekst na srpskom).

¹⁵ Hajne *Die Götter in Exil* (u izvorniku stihovi navedeni na nemačkom jeziku; prevodioci se za pomoć u prevodenju ovih stihova na srpskohrvatski zahvaljuju Ljubici Stojanović).

¹⁶ A. S. Puškin, *EVGENIJE ONJEGIN*, prepev dr Milorad Pavić, Prosveta, Beograd, 52.

¹⁷ Isto, III, 2.

¹⁸ Isto, IV, 7.

¹⁹ Isto, V, 33.

²⁰ Göthe, Xen. V 82 (stihovi u izvorniku navedeni na nemačkom jeziku. Videti nap. 15).

²¹ Isto, VI, 85 (stihovi u izvorniku navedeni na nemačkom jeziku. Videti nap. 15).

²² Onjegin, VI, 5.

²³ Kar. P. II, 142, i dalje (u izvorniku tekst naveden na srpskom jeziku).

²⁴ Cub. Cojk. 60 (u izvorniku tekst naveden na srpskohrvatskom jeziku).

²⁵ Kar. ib. 153 (u izvorniku je tekst naveden na srpskohrvatskom jeziku).

²⁶ L. Zima, *FIGURE U NASEM NARODNOM PJEŠNIŠTVU*.

²⁷ Ib. 561 (u izvorniku je tekst naveden na srpskohrvatskom jeziku).

²⁸ M. 377 (videti nap. 5).

²⁹ Gol. I, 24. Up. ib. 99, III, 8 (videti nap. 5).

³⁰ K. P. IV 114 (u izvorniku je tekst naveden na srpskohrvatskom jeziku).

³¹ Kar. II, 348 (u izvorniku je tekst naveden na srpskohrvatskom jeziku).

³² Videti nap. 5.

³³ Kar. I, 534 (u izvorniku je tekst naveden na srpskohrvatskom jeziku).

³⁴ Bogišić, Nr. p. 61, 65 (u izvorniku je tekst naveden na srpskohrvatskom jeziku).

³⁵ Gol. I, 98, 100, 101, III, 7 (videti nap. 5).

³⁶ Videti nap. 5.

³⁷ Up. Antonović i Dragomanov I, 98. Pesma o Samojlu Koški.

³⁸ Videti nap. 5.

³⁹ Cub. V, 1170 (videti nap. 5).

⁴⁰ Ulice u ukrajinskim gradovima u kojima su Jevreji držali krčme nazivane su Palestina (prim. Ivana Terljuka).

⁴¹ Konot. v. Kv. I, 185 (videti nap. 5).

⁴² Kar. II, 562—3 (tekst je u izvorniku naveden na srpskohrvatskom jeziku).

⁴³ Gete, *FAUST*, prepev Milan Savić, Prosveta, Beograd, str. 114.

kameni cvet kao simbol nadilaženja

dušan pajin

Uralske bajke¹ *Kameni cvet* i *Majstor Malahit-brda* čine dva dela jedne priče o nadilaženju.

Na početku bajke *Kameni cvet* opisane su okolnosti pod kojima se ukrštaju linije života čudljivog kamenorezaca majstora Prokopiča i Danila Mršavka, njegovog budućeg šegrt.

Danilo ima dve karakteristične odlike: on je neupotrebljiv za uobičajene poslove, jer je fizički slab i rasejan, ali ima posebno opažanje, jer primećuje ono što drugi ne vide. Bajka nam ovde ukazuje da naročite sposobnosti nisu upotrebljive u uobičajenom smislu i da se talenat razvija mimo funkcionalne percepcije. Zbog te neupotrebljivosti za bilo šta drugo, Danilo je bio upućen majstoru Prokopiču koji je, inače, sve šegrt kinjio. Danilova sposobnost zapažanja, koja mu je do tada bila smetnja u različitim poslovima, postaje u kamenorezačkom poslu prednost.

Tako se Danilo ipak uklopio u podelu rada i uloga, postavši vremenom odličan majstor klesar. U međuvremenu je i ojačao, prolešao se i stekao uslove za pristojan život. Ostalo je još samo da ga stari majstor oženi, pošto nije imao roditelje.

I tu bi bajci bio kraj. Ali, Danilo nije bio običan majstor. U njemu se probudila strast za savršenim.

Dobio je Danilo nalog da izradi pehar po crtežu koji je neko drugi izradio, i tada je počeo da oseća nedovoljnost svog rada. Mogao je lako da uradi ono što se od njega tražilo, ali ga je počela opsedati žudnja za savršenstvom — da izradi pehar u kojem će se izraziti unutarinja lepota malahita, perdmnet u kojem će se na savršen način poklopiti struktura minerala s oblikovanjem.²

Prema uobičajenim merilima, Danilo je postigao uspeh: ovladao je zanatom s lakoćom, počeo dobro da živi, verio se. Njegova opsesija sada deluje nerealno i pomalo kao pretnja: »on traži preko hleba pogače.« Majstor Prokopič, koji zna da je svako isticanje opasno, oseća to i upozorava ga. Pritisak principa realnosti polako raste; treba završiti pehar za spahiju, kojeg je Danilo zapustio predajući se svojoj opsesiji, a postavlja se i pitanje ženidbe. Majstor Prokopič se još uzda u snagu realnosti i misli: »Trebalo bi ga oženiti. Kad osnuje porodicu izleteće mu te bube iz glave.«

No, Danilo je već zahvaćen strašću za savršenstvom i izvan je dohvata onog na šta Prokopič računa, ali ni sam Danilo to još ne zna. On govori Prokopiču i sebi da će se oženiti čim završi pehar za spahiju, ali nov zaplet i odlaganje nastaju kad Danilo od jednog starog majstora saznaje za kameni cvet i savršene radove majstora koji rade kod Gospodarice brda. Njegova već posustala žudnja za kamenorezačkim savršenstvom dobija nov podsticaj, pošto saznaje da negde postoji ostvareno ono za čim žudi. U njemu se javlja nova nada da je savršenstvo moguće, da ono negde postoji i da neko postiže takvu obradu kamena koju on nije mogao postići, ali je za njom žudeo kao za vrhunskim izrazom lepog.

Stari majstor, koga zovu dedica, upozorava ga na egzistencijalnu nespojivost savršenstva i svakodnevice: ko jednom vidi kameni cvet omrzne mu beli svet. Ali, Danilova žudnja ponovo nadvladava sve ostalo — razumne savete odraslih, kao i molbe voljene devojke, koja sad to počinje da doživljava kao pretnju svom mestu u Danilovom životu. Danilo još uvek veruje kako će sve to moći nekako na brzinu da dovrši — da će naći pogodan kamen i ostvariti delo o kojem sanja, a zatim se oženiti.

NADILAŽENJE

Kameni cvet nije samo savršen izraz lepote kamena, već predstavlja i tajanstven, čaroban spoj živog i neživog, lepote i oblika kamena i cveta, spoja u kojem se kamen uobličio kao cvet.

Nagoveštaj da tako nešto postoji pretvara Danilovu žudnju za savršenstvom u strast koja ostavlja sve za sobom. Savršenstvo se pojavljuje kao verdnost iznad ljubavi i dužnosti. Potreba za nadilaženjem, koja se ovde vezuje uz savršenu lepotu, pokazuje se za neko vreme jača od Danilove ljubavi prema verenici i osećaja dužnosti prema Prokopiču.³ Sam Danilo još nije svestan šta će sve biti spreman da stavi na kocku zbog te strasti, jer se nada da će ubrzo moći da ostvari svoj cilj, samo ako nađe pogodan kamen.

Ovde savršenstvo svojom vrednošću iscrpljuje žudnju — stvoriti ili posedovati nešto savršeno znači smiriti žudnju, posti-